

Radostaw Kaczan, Karolina Malinowska,
Katarzyna Pasiak, Piotr Rycielski, Małgorzata Wójcik

Lekcja 7

Atrybujce



UNIWERSYTET
 SWPS

 RESQL

Szanowne Nauczycielki/Szanowni Nauczyciele,

przekazujemy Wam podręcznik ze scenariuszami lekcji wychowawczych, które mogą pomóc w pracy nad budowaniem zgranej klasy i zapobieganiem negatywnym zjawiskom grupowym, takim jak przemoc rówieśnicza, prześladowanie i dręczenie rówieśnicze. Takie sytuacje występują niestety dość często w naszej szkolnej rzeczywistości i wpływają negatywnie nie tylko na ofiary prześladowania, ale także na wszystkich uczniów w klasie, którzy źle się w niej czują, niechętnie przychodzą do szkoły i gorzej się uczą. Dlatego zapobieganie tym zjawiskom stanowi integralną część pracy wychowawców i nauczycieli. Pracy niezwykle trudnej bez odpowiednich narzędzi i przygotowania.

Podręcznik zawiera 11 scenariuszy lekcji, które sprzyjają rzeczowej i bezpiecznej rozmowie z uczniami o przemoc, prześladowaniu i dręczeniu. Jednocześnie dostarczają one rzetelnej, popartej badaniami wiedzy o rodzajach przemocy oraz mechanizmach, które ją wywołują i utrzymują w grupie. A także o rolach które przyjmują uczniowie: od agresorów i ofiary, poprzez czynnych kibiców, biernych świadków, aż do aktywnych obrońców prześladowanych uczniów. Przekazywana uczniom wiedza pozwala nauczycielowi/nauczycielce „zakotwiczyć” ich poznawczo. W następnym kroku pozwala – odwołując się do tej wiedzy – pokazać uczniom, jak można ją praktycznie wykorzystać, aby stworzyć zgraną klasę. To z kolei ma wpływ na gotowość uczniów do zgłaszania nauczycielom niepokojących i zagrażających sytuacji, zarówno bezpośrednio, jak i w aplikacji RESQL.

Informacje o lekcjach

Przygotowane w ramach programu RESQL scenariusze lekcji zostały przetestowane w 16 klasach szkół podstawowych (w klasach siódmych i ósmych) oraz średnich (w klasach pierwszych i drugich). W pracy nad scenariuszami lekcji korzystaliśmy jako zespół badawczy z własnych doświadczeń oraz wcześniejszych materiałów i scenariuszy wykorzystywanych w projektach INKLA (Wójcik, Mondry 2017) i Bliżej (Wójcik, Hełka, Wośko 2016). Stworzyliśmy nowe scenariusze oraz dostosowaliśmy te już istniejące do potrzeb uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej i pierwszych klas szkół ponadpodstawowych.

Lekcje były weryfikowane pod kątem ich spójności i zrozumiałości, a także możliwości ich przeprowadzenia podczas 45-minutowej lekcji. Ponadto w każdej klasie, w której lekcje zostały przeprowadzone, mierzyliśmy ich skuteczność. Na podstawie informacji zwrotnych zebranych zarówno od uczniów uczestniczących w lekcjach, jak i od osób je prowadzących wprowadziliśmy poprawki w scenariuszach. Scenariusze lekcji zawierają wszelkie potrzebne do ich przeprowadzenia informacje oraz materiały (rysunki, historyjki, wykresy), przygotowane z myślą o 45-minutowych lekcjach wychowawczych.

W poniższej tabeli przedstawiany zalecaną przez nas kolejność lekcji wraz z ich krótką charakterystyką.

Numer lekcji	Nazwa lekcji	Opis lekcji
1.	Różne rodzaje przemocy	Uczniowie poznają różne rodzaje przemocy oraz przykłady zachowań przemocowych z różnych kategorii. Omawiają wyniki badań na temat zachowań przemocowych w szkole.
2.	Przemoc relacyjna	Czym jest przemoc relacyjna? Uczniowie poznają typy przemocy relacyjnej, np. izolowanie, wyśmiewanie, wykluczanie, ignorowanie.
3.	Cyberprzemoc	Uczniowie poznają formy cyberprzemocy – dręczenia i prześladowania za pomocą mediów społecznościowych. Wiedzą, jak unikać cyberprzemocy, a w razie jej pierwszych przejawów zgłaszają problem zaufanej osobie.
4.	Koło przemocy rówieśniczej	Uczniowie poznają role i mechanizmy, jakie występują w przemocy rówieśniczej. Uczniowie analizują m.in. kluczową rolę świadków przemocy.
5.	Konflikty	Uczniowie poznają różne formy konfliktu. Uczą się rozpoznawać konflikt i nazywać go, a także dzielić konflikty na konstruktywne, potrzebne i wspierające walkę z problemem oraz na niepotrzebne i destruktywne, które popychają ludzi do walki.
6.	Mechanizmy moralnego dystansowania się w sytuacji trudnej	Uczniowie poznają mechanizmy psychologiczne odpowiedzialne za bierność świadków prześladowania rówieśniczego.
7.	Atrybucje	Uczniowie analizują powody zachowań osób uznawanych za innych inne i narażonych na wykluczenie rówieśnicze. Uczą się, w jaki sposób najczęściej dokonujemy atrybucji, na czym polega podstawowy błąd atrybucji i jak go unikać.
8.	Zasady dobre dla każdej szkoły	Uczniowie analizują zasady panujące w szkole. Rozumieją swoją rolę w tworzeniu dobrych zasad w szkole. Potrafią wymienić dobre zasady. Wspólnie opracowują zestaw zasad do wykorzystania w klasie.
9.	Zgłaszanie przemocy	Uczniowie dowiadują się, jak ważne jest zgłaszanie aktów przemocy dla poprawy bezpieczeństwa ofiar i budowania dobrych relacji w klasie.
10.	Inność i różnorodność	Uczniowie wskazują na zależność pomiędzy nadaniem komuś etykiety innego/dziwnego a zachowaniem wobec niego, np. dokuczaniem mu lub odrzuceniem go w klasie.
11.	Różnice indywidualne w klasie	Uczniowie doświadczają podstawowych różnic. Poznają różnice widoczne i niewidoczne, a także uwarunkowania w zakresie różnic indywidualnych. Doświadczają, jak różni się nasza wiedza o nas samych od naszej wiedzy o innych.

Scenariusze lekcji zawierają niezbędne wskazówki, które pomogą prowadzić zajęcia w klasie: informacje dla nauczyciela, zadania dla uczniów, przykładowe wypowiedzi, dodatkowe materiały i definicje oraz rysunki. Zgodnie z naszymi doświadczeniami proponowane scenariusze można wykorzystywać pojedynczo albo zrealizować po kolei jako zamknięty cykl tematyczny.

Szkołom, które rozpoczynają wdrażanie programu RESQL, zalecamy realizację co najmniej 4 pierwszych lekcji. Dotyczą one bezpośrednio problemu przemocy, różnych jej form oraz sposobów reagowania na nią. Sądzymy również, że regularne prowadzenie tych lekcji oraz powtarzanie ich w tej samej lub nieco zmodyfikowanej formie w danej klasie może przynieść wymierne skutki. Przywoływanie znanych uczniom struktur i treści pozwala je lepiej zrozumieć i na bieżąco odwoływać się do nich. Ponadto nauczycielka/nauczyciel może wykorzystać przykłady, ćwiczenia i rysunki z poszczególnych lekcji jako materiał do dyskusji o bieżących sprawach klasy. Autorzy wielu rekomendowanych programów dotyczących zapobiegania przemocy rówieśniczej podkreślają, jak ważne jest regularne przypominanie uczniom takich treści jak:

- 1) czym jest przemoc? czy określone zachowanie jest przemocą? jak je odróżnić od tego, co przemocą nie jest?
- 2) jakie zasady panują w mojej klasie i szkole?
- 3) jak powinienem się zachować, kiedy jestem świadkiem przemocy?
- 4) co mogę zrobić, kiedy przemoc mnie dotyka? do kogo i jak zwrócić się o pomoc?

Zgodnie z naszymi doświadczeniami proponowane scenariusze lekcji nie nadają się dla klas niższych niż piąte klasy szkół podstawowych. Lekcje przeprowadzane zgodnie z proponowanymi scenariuszami można traktować jako element szerszych oddziaływań profilaktycznych i wychowawczych. W nowych klasach, które zaczynają wspólną pracę (np. w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych), można wykorzystać scenariusze jako część działań integrujących i budujących klimat klasy.

To nauczycielka/nauczyciel decyduje, w jaki sposób przeprowadzić daną lekcję: jak rozłożyć poszczególne elementy, ile czasu dać uczniom na kolejne zadania. Z naszych doświadczeń wynika, że młodsi uczniowie lepiej reagują, kiedy zadania trwają krótko, a czas na podanie przykładów i sposób ich prezentowania ustala nauczycielka/nauczyciel. Starsze klasy pozwalają na większą swobodę, więcej czasu można poświęcić na omawianie przykładów podawanych przez uczniów i wyników ich pracy w grupach.

W klasach, w których spodziewamy się trudności z utrzymaniem dyscypliny, proponujemy na początku lekcji:

- 1) określić zasady indywidualnego wypowiadania się uczniów: kto mówi? kiedy mówi? ile czasu ma na to? – polecamy raczej krótkie wypowiedzi lub odpowiedzi spisane na karteczkach,
- 2) omówić sposób prezentacji wyników pracy w grupie: np. cała grupa przedstawia wyniki pracy, a kolejność prezentacji i ich czas ustala z góry nauczycielka/nauczyciel (np. 2 minuty dla każdej grupy).

Lekcja

7

Atrybucje

TEMAT:

Jak oceniamy zachowanie innych?

Czas:

30 minut.

Formy pracy:

- dyskusja,
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne/materiały:

- kartki z opisami sytuacji, rysunkami i zdaniami do dokończenia (Sytuacja A, B, C i D),
- papier i pisaki.

Cele:

Uczeń/uczennica:

- dostrzega problem wykluczenia uczniów z klasy,
- potrafi empatycznie postrzegać osoby wykluczone,
- zna mechanizmy oceny zachowania innych:
- potrafi analizować powody zachowań innych,
- rozumie, na czym polega podstawowy błąd atrybucji.

Metody:

- metody asymilacji wiedzy (dyskusja, pogadanka),
- metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy (analiza tekstu, metoda przypadków).

I. Ogniwu wstępne

1. Nauczyciel/nauczycielka wprowadza uczniów w temat lekcji.

Na dzisiejszej lekcji zajmiemy się sposobem, w jaki oceniamy innych, i naszym zachowaniem w stosunku do tych, których oceniliśmy negatywnie. Podczas dzisiejszych zajęć zastanowimy się także, kto nie cieszy się sympatią swoich rówieśników i dlaczego tak się dzieje.

II. Ogniwu centralne

1. Nauczyciel/nauczycielka wyjaśnia uczniom pierwszą część zadania 1 (szukanie przyczyn zachowania innych osób).

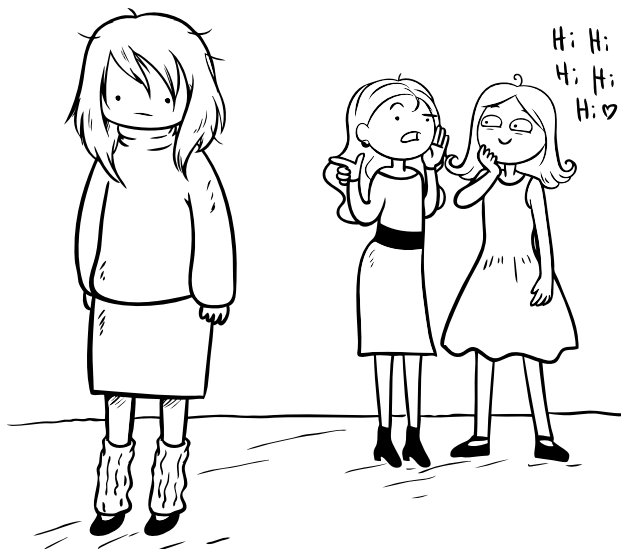
Usiądźcie, proszę, w grupach po 4–5 osób. Każda grupa dostanie opis 4 różnych sytuacji w szkole. Przeczytajcie wszystkie te opisy. Zastanówcie się, proszę, dlaczego opisani uczniowie zachowują się w ten sposób i dlaczego koledzy ich nie lubią.

Nauczyciel/nauczycielka rozdaje każdej grupie kartki z opisami sytuacji, rysunkami i zdaniem do dokończenia.

Następnie dokończcie zdania, które dotyczą poszczególnych sytuacji. Starajcie się znaleźć jak najwięcej powodów, dla których uczniowie zachowują się w opisany sposób. Pamiętajcie, że te powody mogą być bardzo różne. Spiszcie wszystkie pomysły, jakie przychodzą Wam do głowy.

Sytuacja A

„W naszej klasie jest jedna dziewczyna – Pati, która jakoś inaczej wygląda i nosi dziwne ubrania. Czasem nie ma książek albo długopisu. Nikt nie chce z nią siedzieć w ławce. Często się spóźnia. Rzadko ktoś z nią rozmawia. Czasem się z niej śmiejemy, zwłaszcza dziewczyny.”

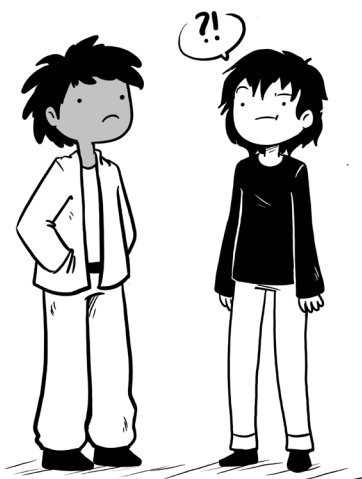


Dokończcie zdania:

1. Pati w szkole czuje się...
2. Pati nie lubi, gdy inni...
3. Pati może tak się zachowywać, ponieważ...
4. Pati nosi dziwne ubrania, ponieważ...
5. Pati często się spóźnia, ponieważ...
6. Pati czasem nie przynosi do szkoły książek, ponieważ...
7. Pati poczuje się w klasie lepiej, jeśli...

Sytuacja B

„W tym roku chodzi z nami klasie chłopak z Gruzji – Aleko. Wychowawczynie mówiła, że musiał wyjechać, bo była tam wojna. Ma skórę ciemniejszą niż my i bardzo ciemne włosy. Mówi trochę dziwnie, ale można go zrozumieć. W ogóle jest jakiś dziwny, nie zadaje się z nami. Jak go nie ma w szkole, to nie prosi o zeszyty, a potem ma problemy. Jak on na nas tak dziwnie patrzy, to my na niego też i czasem mu coś dogadamy. Nie zapraszamy go na imprezy, bo pewnie i tak by nie przyszedł.”

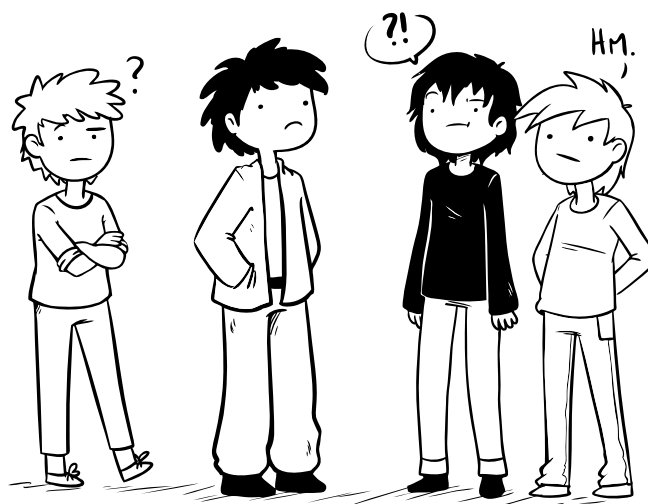


Dokończcie zdania:

1. Aleko w szkole czuje się...
2. Aleko nie lubi, gdy inni...
3. Aleko może tak się zachowywać, ponieważ...
4. Aleko mówi dziwnie, ponieważ...
5. Aleko nie prosi kolegów o zeszyty, ponieważ ...
6. Aleko poczuje się w klasie lepiej, jeśli...

Sytuacja C

„W październiku przyszedł do klasy jeden chłopak - Tom. Od początku siedział sam i do nikogo się nie odzywał. Na przerwie stoi sam, nie ma tu żadnych kolegów. W ogóle nie stara się z kimś zaprzyjaźnić, wydaje się strasznie ponury. Podobno mieszka blisko szkoły, ale nigdzie nie wychodzi. Nie ma konta na Facebooku!”



Dokończcie zdania:

1. Tom w szkole czuje się...
2. Tom nie lubi, gdy inni...
3. Tom może tak się zachowywać, ponieważ...
4. Tom siedzi sam, ponieważ...
5. Tom nie stara się z nikim zaprzyjaźnić, ponieważ...
6. Poczucie się w klasie lepiej, jeśli...

Sytuacja D

„Jest u nas w klasie jedna dziewczyna - Meg, która jakby nie przejmuje się nauką ani tym, co się dzieje w szkole. Wydaje się, że ma „wywalone” na wszystko. Nie udziela się w klasie, nie bierze udziału w uroczystościach i akademiach. Często nie odrabia zadań i jest nieprzygotowana. Jak to komentujemy, złości się i robi się niemiła. Trzymamy się od niej z daleka. Nikt nie próbuje z nią rozmawiać ani się zaprzyjaźnić.”



Dokończcie zdania:

1. Meg w szkole czuje się...
2. Meg nie lubi, gdy inni...
3. Meg może tak się zachowywać, ponieważ...
4. Meg nie odrabia lekcji i jest nieprzygotowana, ponieważ ...
5. Meg poczuje się w klasie lepiej, jeśli...

2. Nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów, aby przedstawili efekty swojej pracy.

Proszę, aby przedstawiciele każdej z grup przeczytali historie uczniów oraz dokończone zdania, nad którymi pracowaliście.

Uczniowie czytają swoje propozycje.

3. Nauczyciel/nauczycielka przechodzi do drugiej części zadania 1, wskazując na różnicę między zachowaniem, które wynika z cech charakteru danej osoby, a zachowaniem, które wynika z sytuacji, w której ona się znalazła.

Przedstawiliście sporo możliwych przyczyn takich zachowań. Zauważcie, że niektóre z nich dotyczyły cech charakteru opisywanej osoby, a inne – sytuacji, w której się znalazła. Spójrzcie raz jeszcze na dokończone przez Was zdania i zaznaczcie innym kolorem podane zachowania, które wynikają z cech charakteru, np. jest leniwa, jest dziwna, jest głupia/głupi, jest nietowarzystki, nie potrafi się dostosować. Przeczytajcie je na głos.

Uczniowie czytają wybrane odpowiedzi.

A teraz spójrzcie na te powody, które wynikają z sytuacji, np. może nie ma pieniędzy na książki, może źle się czuje w obcym kraju i nie wie, jak powinien się zachować, może ma jakąś trudną sytuację w domu. Przeczytajcie je na głos.

Uczniowie czytają wybrane odpowiedzi.

III. Ogniwko końcowe

1. Nauczyciel/nauczycielka przechodzi do podsumowania lekcji, wprowadzając pojęcie podstawowego błędu atrybucji.

*Pamiętajcie, że bardzo często zdarza nam się popełniać błąd, gdy oceniamy zachowania innych ludzi. Psychologowie nazywają go **podstawowym błędem atrybucji**.*

Oznacza to, że nie zastanawiamy się nad sytuacją osoby, którą oceniamy: trudności w domu, sytuacja materialna, bycie w nowym nieznanym środowisku. Uważamy, że jej zachowanie wynika z jej cech charakteru. Ktoś się spóźnił, bo jest leniwy. Ktoś dostał złą ocenę, bo jest mało inteligentny. Ktoś jest małomówny bo jest gburem itd.

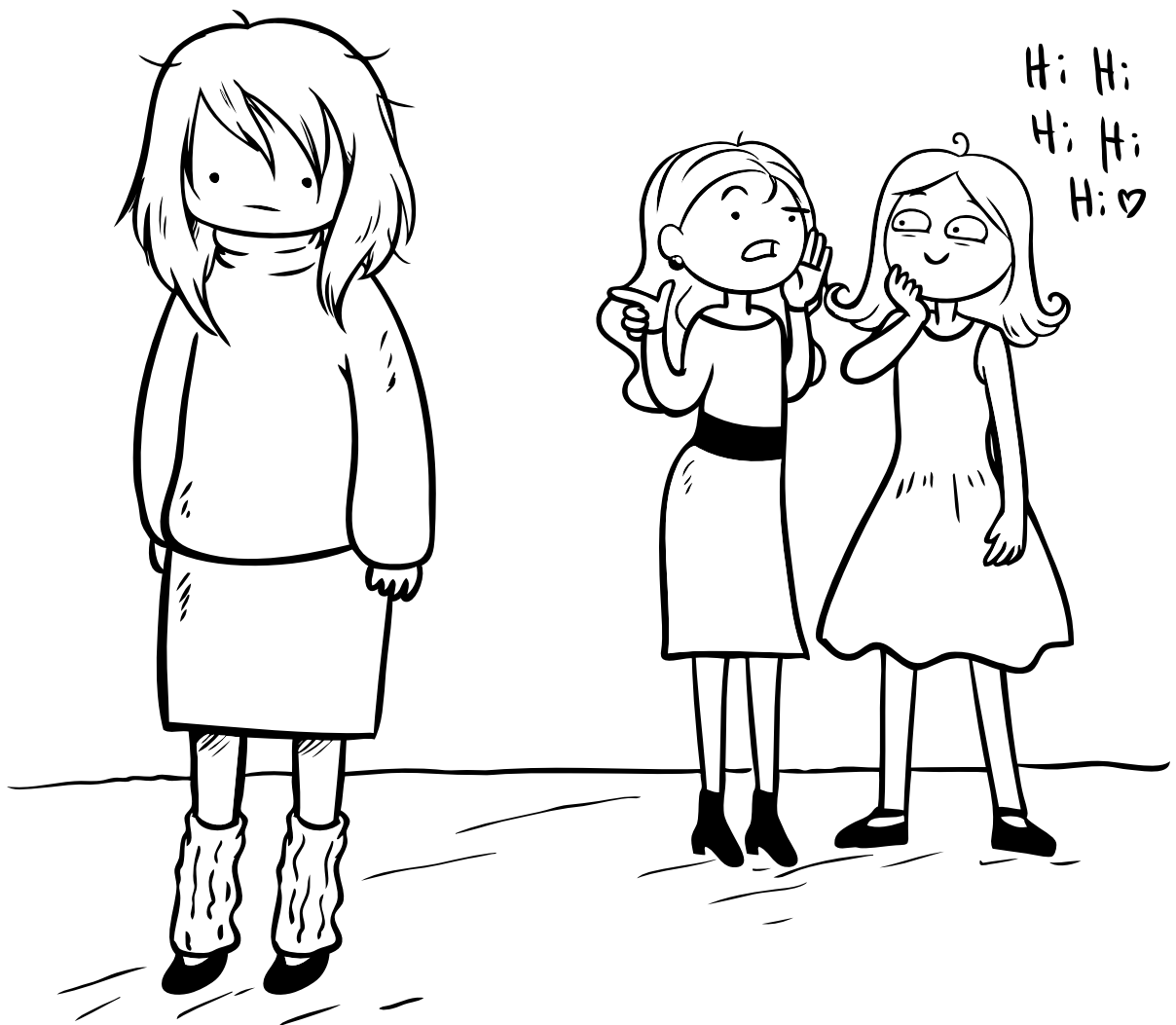
Pamiętajcie, że zawsze powinniśmy się zastanowić, dlaczego dana osoba tak się zachowuje. Wszyscy wiemy, że na nasze zachowanie często wpływa sytuacja, w której się znajdujemy. Tak samo dzieje się u innych.

Materiały dodatkowe:

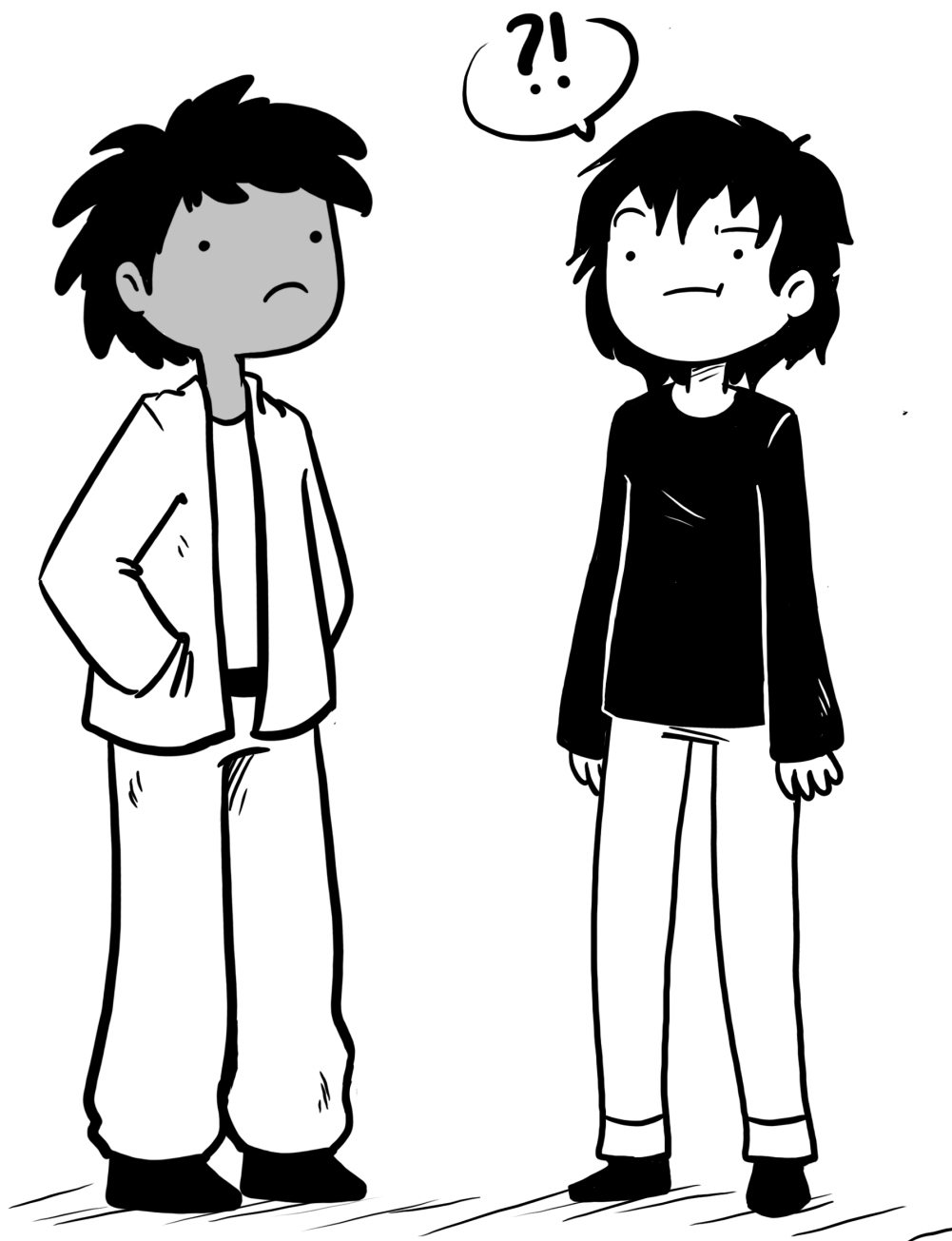
Definicja podstawowego błędu atrybucji

Podstawowy błąd atrybucji – to pojęcie wprowadzone do psychologii społecznej przez Lee Rossa. Opisuje powszechną skłonność, by wyjaśniać zachowania obserwowanych osób w kategoriach przyczyn wewnętrznych i stałych (np. cech charakteru), a jednocześnie nie doceniać wpływów zewnętrznych, sytuacyjnych.

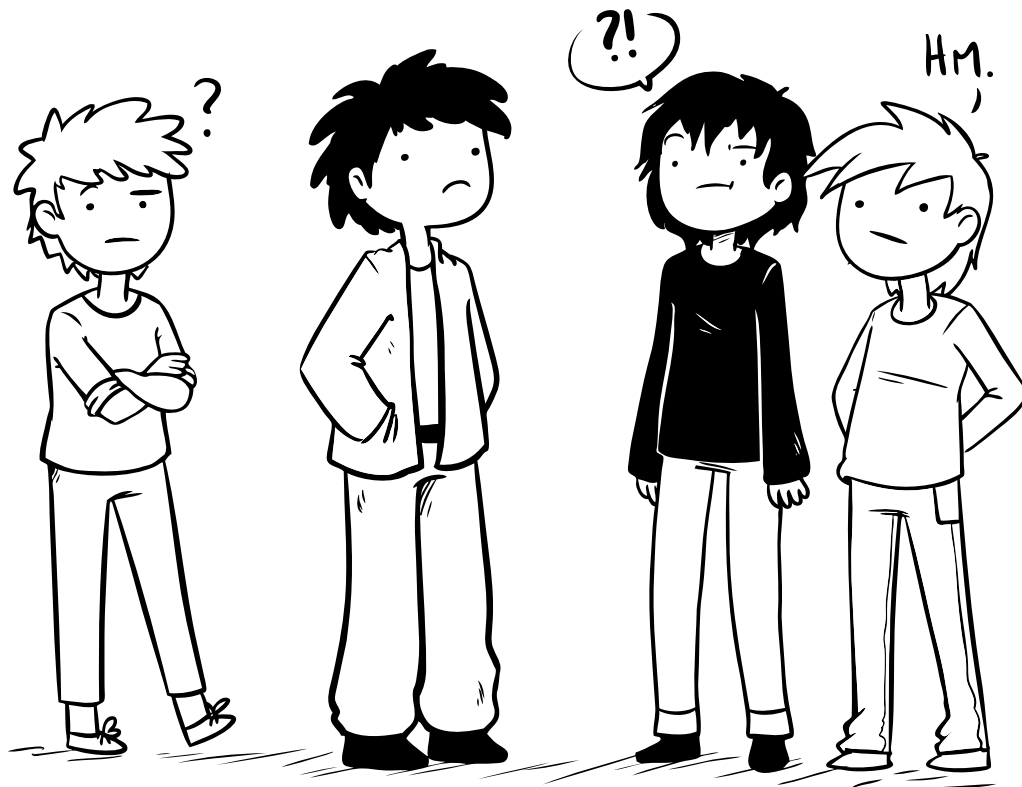
7. Atrybucje – ilustracje



7. Atrybucje – ilustracje



7. Atrybucje – ilustracje



7. Atrybucje – ilustracje





UNIwersYTET
 SWPS

 RESQL

Warszawa, 2020 r.